

УДК 330.15:504.062

О.О. Метелка

Луцький національний технічний університет

МЕХАНІЗМИ ВІДТВОРЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

У публікації підлягають розгляду питання щодо стимулювання сталого розвитку рекреаційного природокористування з урахуванням соціальних, економічних та екологічних чинників та механізм відтворення рекреаційних ресурсів, визначено проблемні місця рекреаційного природокористування, виявлено проблеми та обґрунтування напрямів стимулювання сталого розвитку рекреаційного природокористування з урахуванням соціальних, економічних та екологічних чинників.

Ключові слова: рекреаційні ресурси, рекреаційний потенціал, стратегічні напрями розвитку рекреаційного комплексу, механізм відтворення рекреаційних ресурсів.

О. Metelka

RENDERING ENGINE RECREATIONAL RESOURCES

The publication shall be considering the promotion of sustainable development of nature based recreational, social, economic and environmental factors and the mechanism of restoration of recreational resources, defined problem areas of recreational use of nature, detected problems and study areas of stimulate sustainable development of recreational nature, taking into account social, economic and environmental factors.

Key words: recreational resources, recreation potential, strategic directions of development of recreation complex, rendering engine and recreational resources.

О.О. Метелка

МЕХАНИЗМЫ ВОСПРОИЗВОДСТВА РЕКРЕАЦИОННЫХ РЕСУРСОВ

В публикации подлежат рассмотрению вопросы по стимулированию устойчивого развития рекреационного природопользования с учётом социальных, экономических и экологических факторов и механизм воспроизводства рекреационных ресурсов, определены проблемные места рекреационного природопользования, выявлены проблемы и обоснование направлений стимулирования устойчивого развития рекреационного природопользования с учётом социальных, экономических и экологических факторов.

Ключевые слова: рекреационные ресурсы, рекреационный потенциал, стратегические направления развития рекреационного комплекса, механизм воспроизводства рекреационных ресурсов.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Еволюція суспільних цінностей суттєво змінила уявлення про місце рекреації у суспільно-економічному житті завдяки зростанню її ролі у відтворенні життєвих сил людей, впливові на територіальний поділ праці, піднесенню економіки окремих регіонів внаслідок використання природних рекреаційних ресурсів, які є суттєвою складовою природно-ресурсного потенціалу України та мають високу екологічну, соціальну цінність, забезпечують не лише задоволення рекреаційних потреб, а й збереження особливих атракцій регіонів [1]. Стрімкий розвиток рекреаційної сфери обумовлений низкою економічних, екологічних і соціальних чинників. Виходячи з цього, актуальною задачею є сталий розвиток рекреаційного природокористування з урахуванням всіх перелічених чинників та механізми відтворення рекреаційних ресурсів.

Ця задача є актуальною для України, оскільки вона займає одне з провідних місць в Європі за забезпеченістю рекреаційними ресурсами, проте рекреаційний потенціал її територій використовується лише на 50% від реальних можливостей. В останні роки в Україні виконано досить значний комплекс досліджень у сфері рекреаційного природокористування. З найбільшим успіхом у цьому напрямку працюють відомі вітчизняні наукові школи: академічного сектору науки (Рада по вивченню продуктивних сил України, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень, Інститут регіональних досліджень, Інститут економіко-правових досліджень), вузівської науки (Національний університет України ім. Т.Г. Шевченка, Сумський державний університет, Національна академія природоохоронного та курортного будівництва, Таврійський Національний університет ім. В.І. Вернадського, Одеський національний університет ім. І.І. Мечнікова, Київський університет туризму, економіки і права), вітчизняної рекреаційно-туристичної сфери (Український інститут туризму, Науковий центр розвитку туризму) та інші [2].

За наявності певних наукових та практичних результатів стосовно вирішення економічних та управлінських проблем рекреаційного природокористування, реальністю є багатоплановість, складність і недостатність розробки проблеми

формування та реалізації механізмів відтворення рекреаційних ресурсів, подальшого теоретичного осмислення, вирішення питань прикладного характеру.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. На сучасному етапі українськими вченими вивчаються проблеми використання природного рекреаційного потенціалу в рамках сталого природокористування і розвитку високорентабельної, соціально-орієнтованої та найбільш екологічно безпечної галузі економіки. Багато наукових робіт присвячено вивченню питань потенціалу природних рекреаційних ресурсів окремих територій. Розвиток економічних досліджень щодо політики рекреаційного природокористування продовжується у напрямках пошуку шляхів підвищення ефективності використання і охорони природних рекреаційних ресурсів. У роботах науковців Т. Галушкіної, Я. Дідик, В. Євдокименка, О. Єлзної, О. Живицького, П. Жука, Я. Коваля, В. Кравціва, В. Мацолі, Л. Черчик, В. Шмагіної та інших вивчаються економічні інструменти екологічної політики та їх вплив на рекреаційне природокористування.

Питанням розробки та практики реалізації регіональної політики розвитку рекреації, проблемам територіальної організації рекреаційної діяльності, особливостям розвитку територіально-рекреаційних систем, оцінці рекреаційної ємності природно-рекреаційного потенціалу територій присвячені роботи В. Азара, Н. Багрова, Ю. Веденіна, С. Генсирука, Л. Гринів, М. Долишнього, О. Живицького, П. Жука, І. Зорина, Є. Котлярова, Н. Коленди, В. Кравціва, Н. Мироненко, М. Нижник, М. Нудельмана, В. Преображенського, І. Родичкіна, В. Руденка, О. Тарасова, І. Твердохлебова, Л. Черчик, В. Чижової і багатьох інших [3].

Вагомий внесок у розвиток теорії, методології та практики економічного регулювання сфери рекреаційного природокористування зробили такі вітчизняні науковці як Б. Буркинський, О. Веклич, Б. Данилишин, Б. Дорогунцов, Л. Мельник, В. Міщенко, А. Серебряков, І. Синякевич, В. Степанов, Д. Стеченко, О. Ткаченко, Ю. Туниця, С. Харічков, М. Хвесик, Л. Черчик, Л. Шостак та ін. Ними обґрунтовані напрями формування економічного механізму регулювання сфери природокористування,

механізми екологічного формування економіки України, інструменти екологічної політики, здійснений аналіз дієвого сучасного економічного механізму природокористування [4].

Водночас дослідження розвитку рекреації в умовах великих міст і міських агломерацій, проблем організації і функціонування міських рекреаційних територій як специфічних територіально-господарських утворень, розробка відповідного організаційно-економічного механізму регулювання їх використання та розвитку ще не одержали достатнього наукового обґрунтування. Відсутній комплексний підхід до формування і використання міських рекреаційних територій. Значні практичні складності виникають при економічній оцінці міських рекреаційних територій, управлінні рекреаційною сферою в умовах великих міст, прийнятті екологічно оптимальних проектних рішень, формуванні інвестиційної рекреаційної політики.

Цілі статті – виявлення проблем та обґрунтування напрямів стимулювання сталого розвитку рекреаційного природокористування з урахуванням соціальних, економічних та екологічних чинників та механізм відтворення рекреаційних ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ситуація, яка нині склалась і яка характеризується глобальною економічною кризою, довела неспроможність суто ринкових механізмів забезпечити економічний розвиток. Світова наука показала, що людська діяльність повинна спиратись на взаємодію між навколишнім природним середовищем, економікою та власне суспільством. Це і є формування стійких відносин між людиною і довкіллям. В основі стійкого розвитку головною метою є покращення якості життя теперішнього покоління та майбутнього шляхом збереження та відновлення природних ресурсів. Це є основними цілями розробки та впровадження механізму відтворення рекреаційних ресурсів.

Однією з найважливіших умов раціонального використання рекреаційних ресурсів є визначення їхнього потенціалу. Це необхідно для обґрунтування шляхів отримання максимального рекреаційного ефекту, при якому не будуть відбуватися негативні зміни стану ресурсів та втрата рекреаційних властивостей.

Антропогенні рекреаційні ресурси стійкі до рекреаційних навантажень і спроможні приймати порівняно більший потік рекреантів. При експлуатації природних рекреаційних ресурсів додатково необхідно враховувати екологічний критерій. Природні комплекси мають неоднакову стійкість до рекреаційних навантажень у зв'язку з різницею щодо геоморфологічної будови, характеру зволоження, ґрунтового-рослинного покриву.

Природні рекреаційні ресурси повинні використовуватись бережно й економно, повинні охоронятися і примножуватися. Для цього необхідно проводити їх облік, кількісну і якісну оцінку, визначити придатність і альтернативність їх використання в тій чи іншій галузі. Облік стану природних ресурсів і визначення їх призначення повинні базуватися на системі природно-ресурсних кадастрів.

Дослідження екологічних проблем туристично-рекреаційного обслуговування населення має важливе прикладне значення. Неконтрольоване використання природної та культурної спадщини може призвести до занепаду території, непридатності її як елемента туристичної інфраструктури. Лише раціональне навантаження на ці багатства, якими володіє майже кожен регіон, може привести до отримання винагород та можливостей примноження наявної спадщини ресурсів.

Перш за все потрібно визначити проблемні місця рекреаційного природокористування, а саме:

- 1) відсутність системи управління і контролю за використанням рекреаційних ресурсів;
- 2) їх різне відомче підпорядкування;
- 3) недосконалість нормативно-правового, організаційного, інформаційного забезпечення;
- 4) низька якість рекреаційного "продукту", а саме неефективне та нераціональне використання природних ресурсів (позаконне використання унікальних історико-культурних ресурсів);
- 5) відсутність маркетингових досліджень.

Стійкий розвиток слід розглядати як стабільний розвиток системи "суспільство-природа", що полягає у створенні умов для використання природних рекреаційних ресурсів для задоволення потреб людства. Тут варто враховувати екологічну сторону, яка

проявляється у природоохоронній функції рекреаційного природокористування: охорона та збереження рекреаційних ресурсів, поліпшення їх властивостей людиною, якщо самовідновлення неможливе.

Тому цілями стійкого розвитку рекреаційного природокористування є:

- 1) забезпечення стійкого природного стану рекреаційних ресурсів в межах природного самовідновлення;
- 2) запобігання деградації природних рекреаційних ресурсів;
- 3) забезпечення екологічнобезпечної експлуатації природних ландшафтів;
- 4) отримання доходу від використання природних рекреаційних ресурсів;
- 5) розвиток виробничої інфраструктури;
- 6) залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій для покращення рекреаційних умов та власне ресурсів;
- 7) формування політики використання природних рекреаційних ресурсів, а саме проведення моніторингу, створення кадастру рекреаційних територій;
- 8) розробка нормативних актів, розгляд допустимих норм викидів та їх обґрунтування;
- 9) дотримання принципів комплексності, превентивності, збалансованості, ефективності та результативності, обґрунтованості та цільового використання рекреаційних умов та ресурсів, а також принципів публічності та прозорості;
- 10) врахування суспільних в загальному та індивідуальних зокрема потреб у рекреації.

Недостатньо здійснюються заходи щодо зміцнення екологічної безпеки об'єктів промисловості, які зосереджені в районах рекреаційних зон. Загострення проблем охорони навколишнього природного середовища в Україні пов'язане з відсутністю ефективної системи екологічного контролю за діяльністю суб'єктів господарювання, незадовільним стимулюванням природоохоронної діяльності та залишковим принципом фінансування охорони довкілля. Незадовільне бюджетне фінансування використання, охорони і відтворення природних ресурсів, на які поширюється право загального рекреаційного користування та проблеми неприбутковості робіт з

відтворення природного рекреаційного потенціалу є причинами економічних та соціальних перешкод до сталого розвитку рекреаційного природокористування в Україні.

Зрозуміло, що ринок рекреаційних ресурсів є доцільним у зв'язку з можливістю отримання значних доходів від їх використання та продажу. Та бездіяльність і неефективна діяльність можуть привести до порушення екологічного балансу та економічних збитків.

Висновки. Аналіз проблем рекреаційного природокористування виявив, що природні рекреаційні ресурси України використовуються недостатньо ефективно в зв'язку з недоліками системи управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища. Деструктивна антропогенна діяльність призводить до порушення природних функцій екологічних систем та зменшення біорізноманіття, що негативно впливає на якість природного рекреаційного потенціалу.

Екологічні проблеми рекреаційного природокористування зумовлені, головним чином, забрудненням навколишнього природного середовища та зниженням якісних і кількісних параметрів природних рекреаційних ресурсів, що відбуваються у процесі надмірного рекреаційного навантаження на локальні природні об'єкти, недотриманням суб'єктами рекреаційної діяльності екологічних норм господарювання, а також недостатньою ефективністю системи екологічної освіти та виховання. Проблеми охорони навколишнього природного середовища в Україні пов'язані з екологічною безпекою господарської діяльності, охороною атмосферного повітря, водних та лісових ресурсів.

Економічні проблеми вдосконалення використання природних рекреаційних ресурсів зумовлені недостатністю інвестицій в розвиток рекреаційно-туристичної сфери, незадовільним станом транспортної інфраструктури, недоліками ціноутворення на туристично-рекреаційні послуги, значною зношеністю капітальних фондів екологічної інфраструктури.

Аналіз методів регулювання природокористування і охорони природного середовища в країнах з ринковою економікою вказує, що ефективному використанню природних рекреаційних ресурсів істотно сприяє екологічна політика, яка базується на національних

традиціях рекреаційного природокористування зі застосуванням розгалуженої системи цінкових, фіскальних та фінансових економічних інструментів. Незважаючи на позитивні зрушення в процесах вдосконалення національного економічного механізму регулювання природокористування та охорони навколишнього природного середовища, в Україні залишаються актуальними питання вдосконалення системи інструментів економічного стимулювання ефективного використання та охорони природних рекреаційних ресурсів в напрямку екологізації господарської діяльності, зокрема забезпечення пріоритетності виконання екологічних норм та досягнення критеріїв соціальної ефективності.

1. Черчик Л.М. Формування ринкових відносин у рекреаційному природокористуванні. Монографія. – Луцьк: ЛДТУ, 2006. – 352 с.

2. Бейдик О.О. Світові рекреаційно-туристські ресурси // Український географічний журнал. – 2007. – № 2. – С. 49-55.

3. Блага М. Рекреаційно-ресурсний потенціал і фактори його використання // Український географічний журнал. – 2000. – № 2. – С. 28-30.

4. Герасимчук З.В., Коленда Н.В., Черчик Л.М. Регіональна політика розвитку рекреаційного природокористування: механізми формування та реалізації. – Монографія. – Луцьк: Надстир'я. – 2007. – 171 с.